

తెలుగు లిపి మార్పు

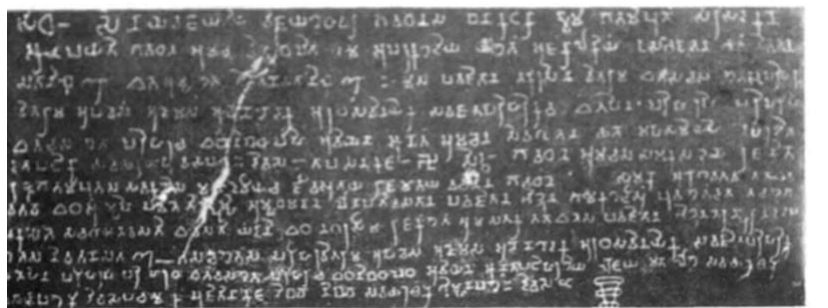
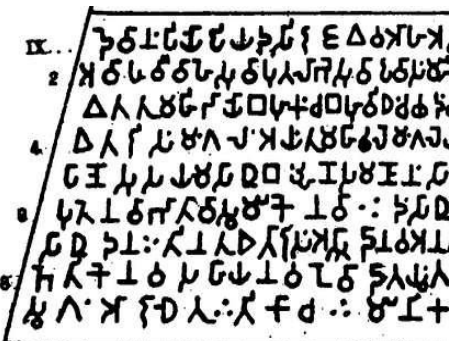
తెలుగు లిపి మార్పు

మన లిపి ఈ భట్టిప్రోలు లిపి నుండి వచ్చిన లిపి అని నేను చెపితే మీరు ఈ వంకర గీతలు, కోతి రాతలనుంచి మన లిపి రావటం ఏమిటి? అని మీరు సందేహించ వచ్చు మీ సందేహానికి కారణం లేకపోలేదు. ఇప్పుడు మనం చూస్తున్న లిపి గుండ్రంగా, అందంగా ఉంది మన కవులు మన తెలుగు లిపిని 'లలిత ముక్తాఫలాకార విలాసనమున' అని 'ఆణిముత్యముల సోయగము మించిన వ్రాలు' అని వర్ణించారు. మీరు ఇప్పటి లిపి స్వరూపాన్ని చూసి అనాదిగా ఇది ఆణిముత్యాల కోవ అని, రత్నాల రాజి అని అనుకుంటున్నారు. కాని వాస్తవం వేరు. మొదట ఆ వంకర టింకర గీతలే రాళ్లపైన, రాగి రేకుల పైన, తాటాకుల మీద రాయగ రాయగా ఇప్పుడు మనం చూసి గుండ్రటి రూపాలు తీర్చుకున్నాయి. ఈ చక్కని ఆకారాలు రావటానికి ఎంత కాలం పట్టిందనుకున్నారు? దాదాపు 2,000 సంవత్సరములు.

మన అంధ్ర దేశాన్ని పేక్కు రాజ వంశాలు పాలించారు. శాతవాహనులు, ఇక్ష్వాకులు, పల్లవులు, బృహత్పలాయనులు, శాలంకాయనులు, ఆనంద గోత్రుకులు, విష్ణుకుండినులు, చాళుక్యులు, చోళులు, కాకతీయులు, రెడ్డిరాజులు, విజయనగర రాజులు మున్నగు వారు పరి పాలించారు. విరందరు తమ తమ కాలాలలో తమ మాతృ భాషలో కొందరు, దేశ భాషలలో కొందరు శిలా శాసనాలు, తామ్ర శాసనాలను వేయించారు. ఆ శాసనాల లిపులు ఆయా రాజుల పేర్లతోనే అంధ్ర లిపి లేదా సాతావాహ లిపి, ఇక్ష్వాకుల లిపి, పల్లవ లిపి, వేంగి లిపి, చోళుల లిపి, కాకతీయ లిపి అనే విధంగా ప్రచారంలోకి వచ్చాయి. అలాగే మిగిలిన ప్రాంతాలలో ఆయా కాలాలలో పాలించిన రాజులను బట్టి గుప్త లిపి, బాదామీ చాళుక్యుల లిపి, కాదంబ లిపి, దక్షిణ గొంగ లిపి, చేర లిపి, రాష్ట్రకూట లిపి, కళింగ గాంగ లిపి అనే పేర్లు వచ్చాయి.

అశోకుని శాసనం

గౌతమీ పుత్ర శాతకర్ణి శాసనం

తెలుగు లిపి మార్పు

సాతావాహనుల రాజ్యం చాలా ప్రాచీనమైనది. మౌర్య చంద్రగుప్త చక్రవర్తి కాలానికి జంబూద్వీపంలో ఆయనది కాక అంత పెద్ద రాజ్యం శాతవాహనులదే. ఈ సాతావాహనులు అప్పటినుంచి దాదాపు 500 సంవత్సరాల పాటు రాజ్యం చేసారు. ఈ రాజ్యం ఉచ్చస్థితిలో ఉన్నప్పుడు దక్షిణాన ఉన్న అంధ్రం, మైసూరు, మహారాష్ట్ర, మధ్యప్రదేశ్, తమిళనాడు రాష్ట్రంలో కొంత బాగం ఈ సాతావాహనుల సామ్రాజ్యంలో భాగంగా ఉండేవి. ఈ రాజులు గుహలలోనూ, కొండలమీద, చైత్యాల గోడల మీద, ఆయక స్థంబాలపై శాసనాలు చెక్కించారు. అవి నాగార్జున కొండ, అమరావతి, నాసిక్, జనార్, నాణేపూట్, అజంతా ప్రాంతాలలో నేటికీ ఉన్నాయి. శాతవాహన రాజులందరూ ప్రాకృత భాషాభిమానులు. అందుకే వీరి శాసనాలు అన్ని ప్రాకృత భాషలోనే ఉన్నాయి. వీటి లిపి భట్టిప్రోలు లిపి లేదా ప్రాకృత లిపి. సాతావాహనుల మాతృ భాష కూడా ప్రాకృతమే. ఇక అప్పటికి అంధ్ర దేశంలో ఉన్న మతం బౌద్ధ మతం. బౌద్ధ మత గ్రంథాలు అన్ని ఒక రకమైన ప్రాకృత పాలి భాషలోనే రచించారు. మౌర్య లిపికి, అంధ్ర సాతావాహనుల లిపికి బేధం తక్కువ. ఆ తరువాత కొన్ని సంవత్సరాలు గడిచాక అంటే క్రీస్తు శకం 200 సంవత్సరాలకు ఇక్ష్వాకుల కాలంలో ప్రాకృత లిపి చాలా మార్పులు చెందింది.

గౌతమి పుత్ర శాతకర్ణి నాణేల లిపి

ఇక్ష్వాకుల శాసనం

అశోకుని, భట్టిప్రోలు శాసనాలలో 'అ' అనేరూపం 'H' క్రీస్తు శకం 3వ శాతాబ్ది నాటికీ అనగా ఇక్ష్వాకుల కాలంలో మార్పులు వచ్చినవి. ఈ ఇక్ష్వాకులు కూడా ప్రాకృత భాషాభిమానులే అందుకే వీరి శాసనాలు కూడా ప్రాకృత భాషలోనే ఉన్నాయి. ఇక్ష్వాకుల రాజ్యం అంధ్రదేశంలో దాదాపు 50 సంవత్సరాలకన్న నిలవలేక పోయినది. వీరి తరువాత పల్లవులు అనే రాజ వంశం వారు కృష్ణతీరం మొదలు దక్షిణాదిని కాంచి నగరంను రాజధానిగా చేసుకొని పాలించారు. అంధ్ర దేశంలో ప్రాకృత లిపి పరిణామంలో ఇక్ష్వాకుల వరకు ఒక ఘట్టం అనవచ్చు.

	ధ	ణ	త	థ	ద	ధ	న	ప	ఫ	బ	భ	మ	య	ర	ల	వ	శ	ష	స	హ	జ	ఱ	క్ష
మౌర్యకాలపు బ్రాహ్మీ లిపి - శ్రీ పూర్వ శతాబ్దము	𑀓	𑀔	𑀕	𑀖	𑀗	𑀘	𑀙	𑀚	𑀛	𑀜	𑀝	𑀞	𑀟	𑀠	𑀡	𑀢	𑀣	𑀤	𑀥	𑀦	𑀧	𑀨	𑀩
భట్టిప్రోలు ధాతుకరందము నుండి బ్రాహ్మీ లిపి - శ్రీ పూర్వ శతాబ్దము	𑀓	𑀔	𑀕	𑀖	𑀗	𑀘	𑀙	𑀚	𑀛	𑀜	𑀝	𑀞	𑀟	𑀠	𑀡	𑀢	𑀣	𑀤	𑀥	𑀦	𑀧	𑀨	𑀩
సాతవాహన కాలపు బ్రాహ్మీ (గుహ) లిపి - శ్రీ శత మొదటి శతాబ్దము	𑀓	𑀔	𑀕	𑀖	𑀗	𑀘	𑀙	𑀚	𑀛	𑀜	𑀝	𑀞	𑀟	𑀠	𑀡	𑀢	𑀣	𑀤	𑀥	𑀦	𑀧	𑀨	𑀩
ఇక్ష్వాకు కాలపు బ్రాహ్మీ లిపి - శ్రీ శత తొలి శతాబ్దము	𑀓	𑀔	𑀕	𑀖	𑀗	𑀘	𑀙	𑀚	𑀛	𑀜	𑀝	𑀞	𑀟	𑀠	𑀡	𑀢	𑀣	𑀤	𑀥	𑀦	𑀧	𑀨	𑀩

తెలుగు లిపి మార్పు

	అ	ఆ	ఇ	ఈ	ఉ	ఊ	ఎ	ఐ	ఒ	ఋ	ౠ	ఌ	ౡ	ఋ	ౠ	ఌ	ౡ	ఋ	ౠ	ఌ	ౡ
మౌర్యకాలపు బ్రాహ్మీ లిపి క్రీ.పూ. 3వ శతాబ్దము	𑀀	𑀁	𑀂	𑀃	𑀄	𑀅	𑀆	𑀇	𑀈	𑀉	𑀊	𑀋	𑀌	𑀍	𑀎	𑀏	𑀐	𑀑	𑀒	𑀓	𑀔
భట్టివల్లభ రామకరందము మీది బ్రాహ్మీ లిపి క్రీ.పూ. 3వ శతాబ్దము	𑀀	𑀁	𑀂	𑀃	𑀄	𑀅	𑀆	𑀇	𑀈	𑀉	𑀊	𑀋	𑀌	𑀍	𑀎	𑀏	𑀐	𑀑	𑀒	𑀓	𑀔
సాతవాహన కాలపు బ్రాహ్మీ (గుప్త) లిపి క్రీ. శ. 2వ శతాబ్దం	𑀀	𑀁	𑀂	𑀃	𑀄	𑀅	𑀆	𑀇	𑀈	𑀉	𑀊	𑀋	𑀌	𑀍	𑀎	𑀏	𑀐	𑀑	𑀒	𑀓	𑀔
ఇస్మైల్ కాలపు బ్రాహ్మీ లిపి క్రీ. శ. 3వ శతాబ్దము	𑀀	𑀁	𑀂	𑀃	𑀄	𑀅	𑀆	𑀇	𑀈	𑀉	𑀊	𑀋	𑀌	𑀍	𑀎	𑀏	𑀐	𑀑	𑀒	𑀓	𑀔

చుడండీ ప్రాకృత లిపి మార్పులు మౌర్యుల నుంచి ఇక్ష్వాకుల వరకు

ఆ తరువాత పల్లవులను బృహత్పలాయనలు అనే రాజ వంశం వారు ఎదిరించి వారిని అంధ్ర దేశం నుంచి తరిమి వేశారు. నేటి బందరు సమీపంలోని గూడూరు అనేది వీరి రాజధాని. ఈ బృహత్పలాయన శాసనాలు కూడా ప్రాకృతం లోనే ఉన్నాయి. బృహత్పలాయనల కాలంలో విశేషమేమిటంటే తామ్ర శాసనాలు వాడుకలోకి రావటం రాతి శాసనాలు తగ్గి పోవటం. బృహత్పలాయనల వంశం కూడా ఎంతో కాలం వర్దిల్లి లేదు ఇక్ష్వాకుల వలే వీరు 50 సంవత్సరాలు కన్నా నిలువలేక పోయినది. పల్లవులు దక్షిణ అంధ్ర దేశం పై తిరిగి దండెత్తి ఆక్రమించుకున్నారు.

ఐతే పల్లవుల పెత్తనం అంధ్ర దేశంలో ఎంతో కాలం సాగలేదు. ఆనంద గోత్రులనే మరొక రాజ వంశం వారు పల్లవులను ఎదిరించి ఓడించి అంధ్ర దేశం నుంచి మరల తరిమి వేశారు. ఆనంద గోత్రుల వంశ మూల పురుషుడు 'కందారుడు'. వీరి రాజధాని నేటి నరసరావు పేట తాలూకాలోని చేబర్ల. ఈ ఆనంద గోత్రులకు కందారులనే పేరు కూడా ఉంది. ఆనంద గోత్రుల సమకాలంలోనే శాలంకాయనులనే మరొక రాజ వంశం వారు వేంగి పురాన్ని రాజధానిగా చేసుకొని అంధ్ర దేశంలోని కొంత ప్రాంతాన్ని పరిపాలించారు. ఈ వేంగి పురం ఇప్పటి ఏలూరు సమీపంలో ఉన్నది. ఈ వేంగి పురం రాజధాని కావటం వలన శాలంకాయనులను 'వైంగేయకులు' అని కూడా పిలిచే వారు. వీరు కృష్ణ, గోదావరి నదుల మధ్య ప్రాంతాన్ని పాలించారు.

ఈ శాలంకాయనులు కృష్ణకు దక్షిణాన ఉన్న ప్రాంతంలో పల్లవుల అధికారాన్ని అంగీకరించారు. శాలంకాయనులకు, పల్లవులకు మధ్య ఆనంద గోత్రులు ఎంతో కాలం స్వతంత్రంగా ఉండలేక పోయారు. కాని ఆనంద గోత్రులు ఒకప్పుడు స్వతంత్రంగా ఆ తరువాత సామంతులుగా మొత్తం మూడు శతాబ్దాల పాటు అంధ్ర దేశంలో కొంత ప్రాంతాని ఎలారు. ఈ శాలంకాయనులు క్రీస్తుశకం 3వ శతాబ్దంలో ప్రబలురై దాదాపు 150 సంవత్సరాలు అంధ్ర దేశంలో పెద్ద ప్రాంతాలని పాలించారు. వీరు పల్లవుల వలే వైదిక మత వలంబులు కనుక సంస్కృతానికి ప్రాధాన్యం కలిగినది. అప్పటికే అంధ్ర దేశంలో మహాయానం అనే శాఖ బౌద్ధ మతంలో ప్రధారంలో ఉంది. ఈ శాఖ వారు పాలి ప్రాకృత భాషలతో పాటు కొత్తగా అంధ్ర దేశంలోకి ప్రవేశించిన సంస్కృత భాషలో కూడా గ్రంథాలు రాయటం మొదలు పెట్టారు. ఐతే పల్లవుల, శాలంకాయనుల వైదిక మత అరాచకాల వలన అంధ్ర దేశంలోని బౌద్ధ మతం క్షిణింపసాగింది. దీనితో భాషలోనూ సంఘంలోనూ గొప్ప మార్పులు వచ్చాయి. దక్షిణ ప్రాకృత లిపిలో మరికొన్ని మార్పులు చోటుచేసుకున్నది వీరి కాలంలోనే కనుక ప్రాకృత లిపి పరిణామంలో ఇదొక ముఖ్య ఘట్టం.

తెలుగు లిపి మార్పు

చుడండి శాలంకాయనుల, పల్లవుల లిపులు

	అ	ఆ	ఇ	ఈ	ఉ	ఊ	ఎ	ఐ	ఒ	ఔ	క	ఖ	గ	ఘ	ఙ	చ	ఛ	జ	ఝ	ట	ఠ	డ	ఢ
శాలంకాయన కాలపు పురాతన తెలుగు- కన్నడ లిపి - శ్రీశైల శతాబ్దము	𑀅	𑀆	𑀇	𑀈	𑀉	𑀊	𑀋	𑀌	𑀍	𑀎	𑀏	𑀐	𑀑	𑀒	𑀓	𑀔	𑀕	𑀖	𑀗	𑀘	𑀙	𑀚	𑀛
పల్లవుల కాలపు గ్రంథ ప్రతుల లిపులు శ్రీశైల శతాబ్దము	𑀅	𑀆	𑀇	𑀈	𑀉	𑀊	𑀋	𑀌	𑀍	𑀎	𑀏	𑀐	𑀑	𑀒	𑀓	𑀔	𑀕	𑀖	𑀗	𑀘	𑀙	𑀚	𑀛

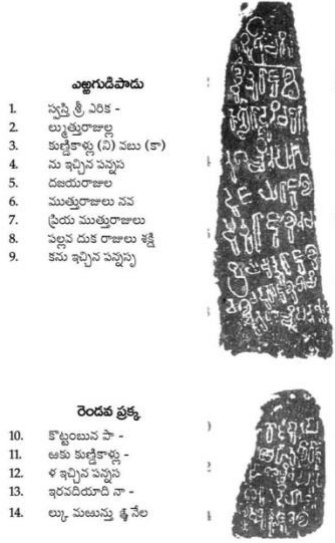
	ధ	ణ	త	థ	ద	ధ	న	ప	ఫ	బ	భ	మ	య	ర	ల	వ	శ	ష	స	హ	ళ	ఱ	ష్ట	ఞ
శాలంకాయన కాలపు పురాతన తెలుగు- కన్నడ లిపి - శ్రీశైల శతాబ్దము	𑀬	𑀭	𑀮	𑀯	𑀰	𑀱	𑀲	𑀳	𑀴	𑀵	𑀶	𑀷	𑀸	𑀹	𑀺	𑀻	𑀼	𑀽	𑀾	𑀿	𑁀	𑁁	𑁂	𑁃
పల్లవుల కాలపు గ్రంథ ప్రతుల లిపులు శ్రీశైల శతాబ్దము	𑀬	𑀭	𑀮	𑀯	𑀰	𑀱	𑀲	𑀳	𑀴	𑀵	𑀶	𑀷	𑀸	𑀹	𑀺	𑀻	𑀼	𑀽	𑀾	𑀿	𑁀	𑁁	𑁂	𑁃

శాలంకాయనుల కాలం నుంచి బయలుదేరిన సంస్కృత శాసనాలలో తెలుగు శబ్దాలు, గ్రామ నామాలు, వ్యక్తుల పేర్లు కంటురాంచెరువే, గొల్లతెంకి, చెరకు మడ్లుశ్చ, పోతురాయు లాంటివి సంస్కృత వేషంతో కనిపిస్తాయి. ఈ శాలంకాయనుల శాసనాలు మొదట వేంగి నగరంలో కనిపించాయి కనుక వీరి లిపిని, ఆ కాలపు తక్కిన పరిసర శాసనాల లిపిని శాలంకాయనుల లిపి లేదా వేంగి లిపి అని వ్యవహరించారు.

శాలంకాయనుల తరువాత అంధ్ర దేశాన్ని పరిపాలించిన వారు విష్ణుకుండినులు. వీరి జన్మస్థలం గుంటూరు జిల్లాలోని వినుకొండ. వీరు అంధ్ర దేశాన్ని సుమారు 200 సంవత్సరాల పాటు పాలించారు. వీరి రాజ్యం క్రీస్తుశకం 5వ శతాబ్దం నుంచి 7వ శతాబ్దం మధ్య వరకు పాలించారు. విష్ణుకుండినుల కాలంలో అంధ్రుల ప్రభ దివ్యంగా వెలిగి వర్ధిలింది. విష్ణుకుండినులు పల్లవులను పెన్నకు దక్షిణానికి తరిమి వేశారు. విష్ణుకుండినులు శైవులు మరియు సంస్కృత భాషను ఆదరించారు. వీరి కాలంలో లిపి నిర్దిష్టమైన స్థాయిని అందుకుంది.

తెలుగు లిపి మార్పు

క్రీస్తుశకం 575 నాటికి రేనాటిని పరిపాలించిన రేనాటి చోళ రాజు అయిన ఎరికల్ ముత్త రాజు కడప జిల్లా కమలాపురం తాలూకా ఎర్రగుడిపాడు గ్రామంలో రాతిపై ఒక తెలుగు శాసనం చెక్కించాడు. మనకు లభించిన తొలి తెలుగు శాసనం ఇదే. ఇది క్రీస్తుశకం 6వ శతాబ్దిలోనిది. ఆ తరువాత దొరికిన రెండోవ తెలుగు శాసనం కూడా రేనాటి చోళులదే. దీనిని సత్యాశ్రయడు అనే రాజు వేయించాడు ఇది కూడా కడప జిల్లాలోనిదే.

తొలి తెలుగు శాసనలిపి

విష్ణుకుండినుల లిపి

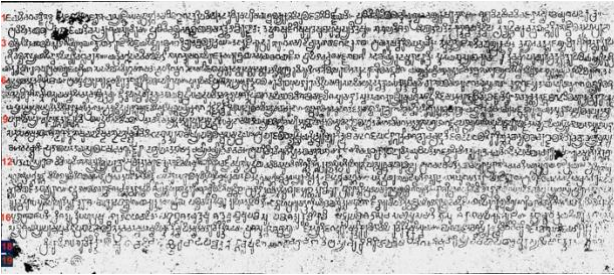
విష్ణుకుండినులను చాళుక్యులనే రాజ వంశీయులు జయించి అంధ్ర దేశాన్ని ఆక్రమించుకున్నారు. చాళుక్యులు దేశబాషాభిమానులు. వీరి కాలంలో తెలుగుకు ఆదరం లభించినది. తెలుగులో శాసనాలు వెలయ సాగాయి. ఈ చాళుక్యులనే వారు అంధ్రదేశలోని వారు కాదు. నేటి మైసూరు లోని బాదామీ నగరం వీరి రాజధాని వీరు కర్ణాటకులు. ఈ బాదామిని పూర్వం వాతాపి అనేవారు. వీరు కర్ణాటక, మహారాష్ట్రాలను పాలించేవారు. వీరిలో ప్రతాపశాలి అయిన సత్యాశ్రయ పుద్గి వల్లభ మహారాజు వేంగి, కళింగ రాజ్యాలను జయించాడు. ఆ జయించిన రాజ్యాల పరిపాలనకు తన తమ్ముడైనా విష్ణువర్ధనుడిని నియమించాడు. ఇది క్రీస్తుశకం 7వ శతాబ్ది ప్రారంభంలో జరిగినది. ఈ విష్ణువర్ధనుడిని కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు అని పిలిచే వారు. ఇతడు క్రమంగా స్వతంత్రుడై వేంగి, కళింగాలలో స్వతంత్ర రాజ్యం స్థాపించాడు. చాళుక్యులు దేశ భాషభిమానులు కనుక వారి శాసనాలు దేశ భాషలోనే వేయించారు. మన నన్నయ భట్టారకుడు అంధ్ర భారతం రాసినది ఈ వేంగి చాళుక్యుల లిపి లోనే. కాని నన్నయ కాలం నాటి లిపికి మొదటి చాళుక్యుల లిపికి పోలిక ఏమి కనిపించదు. నన్నయ కాలానికి లిపి బాగా తలకట్టు దిద్దుకొని చదికిల పడింది. నన్నయ రాసిన భారతం తాటాకు ప్రతి మనకు లభిస్తే ఎంత బాగుండును! కాని లేదు మరి. ఆయన రాజ రాజ నరేంద్రుని విద్యాధికారిగా చెక్కించిన శాసనాలు మాత్రం ఉన్నాయి.

తెలుగు లిపి మార్పు

నన్నయ కాలం నుంచి వేంగి చాళుక్యుల లిపిలో మార్పులు ప్రారంభమైన తరువాత 100, 200 ఏండ్లకు తెలుగు, కన్నడ లిపులు విడిపోయాయి. అంతవరకు బాదామీ, వేంగి చాళుక్యుల లిపులు కలగలుపుగా ఉన్న లిపి అంధ్ర, కన్నడ దేశాలలో వ్యాప్తిలో ఉండేవి. ఈ లిపిని కచ్చితంగా తెలుగు అని కాని, కన్నడ లిపి అని కాని అనలేము. ఈ కాలంలోనే తెలుగులోను, కన్నడంలోను వాఙ్మయం కొత్త కొమ్ములు బిగించింది. అచ్చు ప్రారంభమైన తరువాత తెలుగు, కన్నడ లిపులు మరి వేరుగా మారాయి. తెలుగు లిపి ఏమో మరి గుండ్రంగా మారింది. కన్నడ లిపి కోణాకారమైపోయినది. చాళుక్యుల కాలంలోనే పశ్చిమ తెలుగు దేశాన్ని కొంత తెలుగు చోళులు పరిపాలించారు.

ఆ తరువాత కాకతీయులు 11వ శతాబ్ది ఆరంభం నుంచి 13వ శతాబ్ది వరకు వీరి సామ్రాజ్యం అంధ్ర దేశంలో మహారాష్ట్రలోని కొంత భాగం పాలించారు. కాకతీయుల రాజధాని ఓరుగల్లు (వరంగల్). ఈ కాకతీయుల సామ్రాజ్యం పడిపోయిన తరువాత కొంత ప్రాంతాన్ని కోరుకొండ నాయకులు, కొండవీడు, రాజమహేంద్రవరం రెడ్లు పాలించారు. ఆ తరువాత 15వ శతాబ్ది నుంచి విజయనగర సామ్రాజ్యం ప్రబలి 16వ శతాబ్ది చివరివరకు ఉంది. దీనితో అంధ్ర సామ్రాజ్యం అస్తంగతమైంది. ఈ రాజుల కాలాల తెలుగు లిపులకు కాకతీయ లిపి, రెడ్డి రాజుల లిపి, విజయనగర లిపి అనే పేర్లు వచ్చాయి.

నాగబుద్ధ

[illegible][illegible]